

PRILOG POZNAVANJU GOSPODARSTVA SALI OD 18. DO POČETKA 20. STOLJEĆA

Dr. sc. Šime PERIČIĆ
Sukošan – Zadar

UDK 338 (497.5 Sali) (091)
Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 30. XII. 2009.

Kako se o gospodarstvu Sali na Dugom otoku, izuzev ribarstva, znade vrlo malo, to autor ovdje nastoji javnosti pružiti nešto podataka o njemu tijekom dva prošla stoljeća. Naime, pronašavši stanovit broj vijesti o broju pučanstva, poljodjelstvu, ribarstvu, obrtima, pomorstvu i trgovini, on ih ovdje podastire tim redom. Najveći dio tih podataka dosada nije bio poznat. Dakako, ovime su samo dopunjena dosadašnja saznanja o pučanstvu i ribarstvu, a upotpunjena ona o drugim zanimanjima tadašnjeg pučanstva, odnosno nekim onodobnim zbiljama u rečenoj sredini.

Ključne riječi: *Sali, Dugi otok, gospodarstvo, 18. – 20. st.*

Gotovo sve se znade o najznačajnijoj grani gospodarstva Sali – ribarstvu, a vrlo malo ili ništa o njegovim ostalim granama kojih je, naravno, bilo. Dosadašnja saznanja glede ovdašnjeg ribarstva, zahvaljujući nastojanjima Josipa Basiolija,¹ Amosa Rube Filipija² te Ante Strgačića,³ pokazuju nesumnjivu eminentnost ribarstva u životu toga naselja sve do naših dana. Da je doista tako, svjedoči i činjenica da je 1905. god. u Salima uspostavljena tvornica ribljih konzervi. Nepoznavanje kretanja ostalih grana gospodarstva potaklo nas je da o njima nešto više kažemo ovom prilikom. Stoga ćemo ovdje ukratko podastrijeti nekoliko dosad nepoznatih podataka o ribarstvu Saljana u 19. i 20. stoljeću, te iznijeti poneki podatak o ostalim granama gospodarstva, kako bi se stekao bolji uvid u opće gospodarske prilike naselja u prošlosti.

¹ Josip BASIOLI, “Ribarstvo Dugog otoka”, *Morsko ribarstvo*, X, Zagreb, 1958., br. 3; Isti, “Razvitak ribarstva Dugootočana”, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 9, Zadar, 1962., 391 – 446; Isti, “Sporovi oko ribolova na Kornatskom otočju”, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 20, Zadar, 1973., 269 – 302; Isti, “Ribarstvo na zadarskom otočju u prošlosti”, *Zbornik Zadarsko otočje*, Zadar, 1974., 485 – 520.

² Amos-Rube FILIPI, “Iz prošlosti kornatskog ribolova”, *Radovi Centra JAZU u Zadru*, sv. 22-23, Zadar, 1976., 181 – 259.

³ Ante STRGAČIĆ, “Dva priloga poznavanju prošlosti ribarstva na Dugom otoku”, *Zadarska revija*, IV, 1954., br. 4, 246 – 252. Potrebno je reći da su o saljskom ribarstvu još pisali Nikola Čolak i Šime Grandov.

I.

Zahvaljujući maru don Rube Filipija uglavnom nam je poznato kretanje pučanstva naselja Dugog otoka od davnina do danas.⁴ Mi pak donosimo još nekoliko njemu nepoznatih podataka koji upotpunjuju njegova razmatranja. Naime, godine 1797. Sali broje 302, a Zaglav pak 101 stanovnika; godine 1806. u Salima obitava 299, a u Zaglavu 97 duša.⁵ Na početku tzv. druge austrijske uprave Dalmacijom, 1814. godine u prvom naselju obitava 384, a u drugom pak 98 stanovnika.⁶ Spomenut ćemo i to da je 1829. godine u Salima bilo manje stanovnika nego desetak godina prije; tada je u naselju obitavala jedna plemićka, 6 službeničkih, 4 građanske i 200 seljačkih obitelji. Dakako, te se brojke odnose i na Zaglav.⁷ Sredinom stoljeća, 1854. i 1869., zabilježeno je znatno brojnije rađanje od umiranja,⁸ što može značiti porast higijene i životnog standarda uopće. Svejedno, iz mnogih razloga naselje Sali do Prvog svjetskog rata nije pučanstvom premašilo brojku tisuću, no ipak je u novije doba bilo stalno upravno središte Dugog otoka i njemu obližnjih malih otoka.

II.

Temeljno zanimanje stanovnika Sali u prošlosti bilo je, dakle, ribarstvo. Poznatim činjenicama koje svjedoče da je ono uvijek bilo vrlo razvijeno, napose u 17. stoljeću, nadodat ćemo nekoliko novih vijesti pronađenih u arhivskim izvorima.

Naime, saljski ribari su i 1797. godine, poslije prestanka mletačke vladavine u Dalmaciji, od zadarske općine unajmljivali i zakupljivali ulov ribe u obližnjim lovištima mjesta s 266 lira godišnje. I poslije su nastavili davati desetinu od svježe i petinu od soljene ribe za potrebe prehrane siromašnog pučanstva Zadra. To je naime bila obveza njihove javne daće, poradi koje su oni tada vlastima podnijeli prigovor.⁹ Zapravo su vlasnici trata još uvijek bili dužni u grad dovoziti soljene srdele: 3 % u prilikama obilatijeg, a 2 % od količina uobičajenog ulova.¹⁰ Bilo je i tada saljskih ribara koji su se izjašnjavali protiv brušketa i uporabe velikih trata što su, govorilo se,

---

⁴ A.-R. FILIPI, "Kretanje broja stanovništva zadarskih otoka", *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 6-7, Zadar, 1960., 169.

⁵ Šime PERIČIĆ, "Statistički podaci", *Acta historico-oeconomica*, 20, Zagreb, 1993., 123; Znanstvena knjižnica u Zadru, rukopis br. 146.

⁶ Državni arhiv u Zadru (DAZD), *Miscellanea*, svež. 8, poz. U, list 9.

⁷ DAZD, Spisi Okružnog poglavarstva Zadar, svež. 42, II, br. 2938, 2232.

⁸ DAZD, Spisi obitelji Zanchi, svež. V, Sindacato di Sale 1855; Comune di Sale 1870. Godine 1870. u Salima je obitavalo, zajedno sa Zaglavom, 645 stanovnika.

⁹ DAZD, Politički spisi Vrhovništva Zadar, svež. 1, br. 4, 7.

¹⁰ Isto, svež. 9, br. 655.

nanosile štetu ostalom ribolovu.¹¹ Saljska lovišta gira bila su početkom 19. st. ometana od susjednih ribara. Ovdašnji ribari su pak zajedno s onima iz Iža lovili skuše. Iskazivani podatci o tadašnjem ulovu pokazuju male količine, ali zato svjedoče da su osim plave ribe ondje lovljene još tune, brancini, orade i druga plemenita riba.¹² Naime, godine 1803. saljski je župnik zabilježio ulov 2000 libri škombara te 70 000 komada srdela, a sljedeće godine 100 barila škombara te 42 barila i 575 000 komada srdela.¹³ Ove brojke pokazuju velike oscilacije ulova iz godine u godinu.

Sredinom 19. stoljeća pučanstvo u Salima, kako tvrdi mjerodavni suvremenik, živi isključivo od ribolova i poljodjelstva. Taj pak bilježi i nekoliko pojedinosti o tadašnjem ribolovu. Dakle, tada je ulov palamida počinjao “poslije svetkovina”, ali se pritom ne navodi o kojim se svetkovinama radi. Nekad se takva riba lovila u priličnim količinama, a 1855. gotovo ništa. Od njihova ulova su inače 2/3 išle vlasnicima dviju trata, a ostalo ribarima. Ugovorom s nekim Rovinjanima taj je ulov prodavan u Istru, što je vlasnicima mreža donosilo stanovitu zaradu. Ulov srdela i škombara počinjao je u svibnju. Prije je bivao priličan, a od 1838. god. vrlo slab, gotovo neznan. Tada su Kaljani posjedovali pet trata srdelara i oko 20 mreža za ulov škombara. Na svakoj od njih onih prvih bivalo je zaposleno 17, a na onim drugima po sedam ljudi. Ulov je pripadao napola vlasnicima i zaposlenim ribarima. Navodno su tada ribari potkradali vlasnike mreža, pa je zapravo ovim potonjima dopadala samo 1/3 od redovitog ulova. Ranije je ulov plave ribe donosio velike viškove, a tada je jedva dostajao potrebama prehrane domaćeg pučanstva. Treba reći da se pučanstvo Zaglava gotovo i nije bavilo ribolovom,¹⁴ jamačno stoga što je imalo na raspolaganju bolje zemlje.

Šezdesetih godina 19. stoljeća Saljani su zajedno s Maloižanima posjedovali 17 do 18 trata, te samo 2 do 3 mreže za ulov srdela. Na žalost, nije moguće točno razlučiti broj te ribarske opreme koji je pripadao saljskim vlasnicima. Malo zatim samo Sali raspoložu sa dvije palandare, pet trata za ulov srdela i 20 mreža za ulov škombara.¹⁵ Tih godina je zabilježen dobar ulov, moglo bi se reći čak obilat. Vlasnici trata činili su nekakvo društvo, što znači da su bili udruženi. Dio ulova davali su mjesnoj Crkvi. Kako su mnogi bivali zaokupljeni mrežama, dakle ribolovom, to je ulov trošilo gotovo svo pučanstvo mjesta. Saljski ribolov je potom pomalo jenjavao. Ipak, po broju ribarica Sali su 1880. god. bili na drugom mjestu u zadarsko-šibenskoj regiji. Po ribarstvu su pak bili na prvom mjestu na otoku,¹⁶ održavajući i kasnije taj položaj.

---

¹¹ Isto, svež. 3, br. 435.

¹² Š. PERIČIĆ, “Statistički podaci o proizvodnji na zadarskom području god. 1803. – 1804.”, 121.

¹³ DAZD, PSVZ, svež. 60, br. 1997.

¹⁴ DAZD, Spisi obitelji Zanchi, V, Sindacato di Sale 1855.

¹⁵ DAZD, Spisi Registrature, 1865, I/1 C, br. 819; 1867, I/1 C, br. 68 (2635).

¹⁶ Oliver FIJO, “Pomorstvo zadarsko-šibenske regije u drugoj polovini XIX. stoljeća”, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 1, Zagreb, 1954., 258 – 259.

Kako tvrdi jedan suvremenik, odlično upućen u problem, tada je ondje nastupio ribolov “velikog stila”,¹⁷ kao uostalom po još nekim otocima zadarskog arhipelaga. Da je bilo doista tako, svjedoči činjenica kako je 1890. ondje bilo unajmljeno skladište za smještaj soli potrebite za soljenje viškova plave ribe,¹⁸ ali isto tako i pozniji osnutak tvornice sardina. Spomenut ćemo i to da su u proljetnom mraku 1934. godine općinski ribari ulovili oko 30 vagona srdela. Većina te ribe prodana je u svježem stanju, dok je usoljeno oko tisuću barila. Dugo u Salima nije bio zapamćen tako bogat ulov srdela.¹⁹ Vjerujemo da to nije bio usamljen slučaj, naravno u kasnijem vremenu.

III.

Poslije ribolova najznačajnija grana zanimanja saljskog pučanstva bilo je poljodjelstvo. Istina, rijetki su seljaci bili apsolutni vlasnici zemalja koje su obrađivali. Vlasnici većine njih bile su neke zadarske posjedničke obitelji i crkvene ustanove. Na Kornatima su saljske obitelji Lorini, Basioli i Petricioli imale manje površine obradive zemlje. Sve su to bili razlozi što su mnogi seljaci uzimali u kolonatski zakup potrebnu im površinu zemlje, dajući najčešće 1/4, a rjeđe 1/2 od uroda grožđa, maslina i drugih plodova.²⁰ Tijekom 19. stoljeća najveći su dio korisnih površina katastarske općine Sali pokrivali pašnjaci, vrtovi i vinogradi. Takvih površina Saljani su imali najviše na otoku. Štoviše, jedini su na otoku imali na raspolaganju zajedničke šume.²¹ Tako je ostalo i početkom 20. stoljeća.

Oranice nisu bile prostrane pa se žito dobivalo nedostatno, jedva za nekoliko mjeseci prehrane mjesnog pučanstva. Stoga se ono namicalo sa strane. Daleko bolje bilo je glede proizvodnje vina i maslinova ulja. Povrće se jedva uzgajalo. Tek sredinom 18. st. nešto se više počelo uzgajati voće, na podstrek zadarskih vlasti koje su besplatno dijelile sadnice.²² Malo je podataka koji pokazuju količine poljodjelske proizvodnje pa ćemo neke od pronađenih ovdje predočiti. Naime, zna se da je 1745. u Salima bilo oko 200 barila maslinova ulja namijenjenog prodaji,²³ ali je proizvodnja ulja zasigurno bila znatno veća. Kako je izgledala ta proizvodnja na razmeđu 18. i 19. stoljeća, pokazuje primjer iz 1804. godine. Naime, te godine su Sali i Zaglav dobili samo 160 četvrtalja

---

¹⁷ Giuseppe BONICIOLO, *Manuale pratico per la pesca di mare*, Šibenik, 1909., 52.

¹⁸ *Brzopisna izvješća 25. zasjedanja Pokrajinskoga sabora dalmatinskoga*, Zadar, 1890., XXVII.

¹⁹ *Jadranski dnevnik*, Split, 1934., br. 66.

²⁰ DAZD, Spisi obitelji Zanchi, V, Sindacato di Sale 1855; Comune di Sale 1870.

²¹ DAZD, Spisi Okružnog poglavarstva Zadar, svež. 58, br. 507; Spisi obitelji Alberti, svež. II, br. 40; *Općinski rječnik, XIV. Dalmacija*, Beč, 1908., 85.

²² DAZD, Spisi obitelji Lantana, svež. 28, poz. 3.

²³ DAZD, Spisi zadarskih knezova – Zorzi Bembo (1744. – 1746.), knjiga II, list 299.

žita, 415 barila vina i 159 barila maslinova ulja, kako su seljaci iskazali svom župniku.²⁴ Jamačno su oni, poradi davanja, zatajili prave količine proizvodnje tih plodova zemlje, ali je to moglo biti vrlo malo. Sljedećih desetljeća je ta proizvodnja bila nešto veća, ali je svejedno vlast morala često priskakati u pomoć dodjelom stanovite količine žita. Tek sredinom 19. stoljeća, čini se, naglo je porasla proizvodnja vina i maslinova ulja. Naime, i tada su mještani dobivali neznatne količine žitarica, ali zato redovito do 3000 barila vina i 1000 barila ulja. Samo je obitelj Petricioli znala proizvesti do 200 barila maslinova ulja. U godinama obilatog uroda maslina znalo se proizvesti viša ulja nego vina.²⁵ Slično je bivalo i poslije, s tim što se, kao i u ostalom dijelu pokrajine, još veća pozornost pridavala uzgoju vinove loze. Navest ćemo da je početkom 20. stoljeća saljske maslinike svake godine napadala neka bolest pa su oni bili dijelom uništeni.²⁶ Bavljenje poljodjelstvom donosilo je, dakle, znatne prihode pučanstvu ovih dvaju naselja (Sali, Zaglav).

Ovdašnje pučanstvo je priličnu pozornost pridavalo uzgoju stoke sitnog zuba, napose na kornatskim pašnjacima. Tako je bilo od davnina. Svakako su tomu pogodovali prostrani pašnjaci koji su mu stajali na raspolaganju. O stanju stočarstva u 18. st. svjedoči nam samo jedan poznati izvor. Naime, 1753. god. Saljani su držali 30 magaraca, 74 goveda, 791 glavu sitnog blaga i 14 svinja.²⁷ Početkom 19. st. ondje je napasano preko 2500 ovaca i oko 1000 koza; od njih se pored mesa i mlijeka dobivalo još oko 3000 libri sira i preko tisuću libara prljave vune.²⁸ Tijekom prve polovine 19. stoljeća broj sitne stoke je uvelike oscilirao. Tako su npr. 1829. Sali i Zaglav imali 2240 glava ovaca i 1000 glava koza, te po tridesetak magaraca i goveda, da bi već sljedeće godine taj broj znatno opao.²⁹ Sljedećih desetljeća njihov je broj stalno rastao pa opadao. Samo na Kornatima su Saljani znali napasati preko 4000 ovaca.

U drugoj polovini toga stoljeća u tim je naseljima bivalo oko 20 goveda, 10 do 12 magaraca, 1000 ovaca i 300 koza, kako navodi jedan suvremenik,³⁰ što je bio nazadak u odnosu na prethodne godine. Možda je uzrok tome bila pojava neke stočne pošasti. Jer, sljedećih godina ovdašnje stočarstvo napreduje tako da su oko 1900. god. Saljani (i Zaglavljani) držali blizu 7000 glava ovaca, više od 1100 koza i, začudo, preko

---

²⁴ Š. PERIČIĆ, "Statistički podaci", prilog IV. Zadarski četvrtalji iznosio je 33,3, a mletačko barilo pak 64,4 litre.

²⁵ DAZD, Spisi obitelji Zanchi, V, Comune di Sale 1870.

²⁶ *Brzopisna izvješća 41. zasjedanja Pokrajinskoga sabora dalmatinskoga*, Zadar, 1907., III.

²⁷ DAZD, Spisi obitelji Lantana, svež. 12, poz. 1.

²⁸ Š. PERIČIĆ, "Statistički podaci", prilog VI. Velika mletačka libra težila je 477 grama, a zadarska pak 556 grama.

²⁹ DAZD, Spisi Okružnog poglavarstva Zadar, svež. 42, II, br. 2938.

³⁰ DAZD, Spisi obitelji Zanchi, svež. V.

130 svinja.³¹ Dakle, i pored velikog protivljenja vlasti uzgoju koza, njihov broj ondje stalno je rastao. A upravo to pokazuje svrsishodnost i potrebu njihova uzgoja.

Treba spomenuti i činjenicu da je tridesetih godina 19. stoljeća nekoliko saljskih obitelji, na poticaj vlasti, uzgajalo nekoliko desetina košnica pčela; najviše se tom djelatnošću zanimala tamošnja obitelj Radić.³² Potom je zanimanje za pčelarstvo splasnulo u tolikoj mjeri da se oko 1850. njime bavila samo jedna obitelj držeći 7 do 8 košnica.³³ Godine 1869. je u čitavoj općini zatečeno samo 29 košnica pčela.³⁴ Nadalje, šezdesetih godina bilo je pokušaja uzgoja svilenih buba, kao drugdje u pokrajini,³⁵ ali je početni polet bio kratka daha. Poslije se ta djelatnost ondje jedva spominje.

IV.

Kao svugdje, tako je i u Salima oduvijek bilo obrtnika tzv. uslužnih zanimanja, neophodnih za život svakog ljudskog naselja. To se u prvom redu odnosi na kalafate, zidare, drvodjelce i kovače. Tako je, razumije se, bivalo stoljećima. Zna se da je primjerice 1806. god. u mjestu djelovao jedan, a 1841. god. pak dva kalafata (braća Mihić).³⁶ Godine 1906. je Paško Mihić u mjestu uspostavio mali škver, u kojem je 1936. god. bilo zaposleno sedam radnika. U njemu su više popravljane, a manje građene male plovne jedinice.³⁷ Na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće u Salima je Pavao Salghetti uspostavio radionicu sapuna, valjda jedinu takve vrste u Dalmaciji. U početku je ona proizvodila oko 10 000 libri sapuna godišnje, koji je prodavan po čitavoj pokrajini. Prodaja proizvoda bila je opterećena tridesetinom, koja je malo zatim bila oproštena, što je donekle poboljšalo prodaju.³⁸ Po svoj je prilici ona djelovala još dvadesetak godina, kako to pokazuje jedan izvor,³⁹ ali ne s očekivanim uspjehom.

Prije je u Salima postojao poneki, a od sredine 19. stoljeća tri tjeska za proizvodnju maslinova ulja, u vlasništvu mjesne Crkve te obitelji Petricioli i Lorini.⁴⁰

---

³¹ Frano IVANIŠEVIĆ, *Statistika 1910.*, Split, 1910., prilog A; *Općinski rječnik*, XIV, Beč, 1908., 85.

³² DAZD, Spisi Okružnog poglavarstva Zadar, svež. 42, II, br. 1398, 1239.

³³ DAZD, Spisi obitelji Zanchi, V, Sindacato di Sale 1855.

³⁴ Luigi MASCHEK, *Manuale del Regno di Dalmazia*, II, Zadar, 1872., 80.

³⁵ DAZD, Spisi Registrate, 1865., XI A, br. 56 (244).

³⁶ DAZD, Politički spisi Vrhovništva Zadar, svež. 100, br. 1168; Prezidijalni spisi, 1843., I/3, Znanstvena knjižnica u Zadru, Rukopis br. 146.

³⁷ Š. PERIČIĆ, "Brodarstvo Dugog otoka od XVIII. stoljeća do 1940. godine", *Pomorski zbornik*, 19, Rijeka, 1981., 323.

³⁸ DAZD, Politički spisi Vrhovništva Zadar, svež. 60, br. 1997; Spisi austrijskog fiskalnog savjetnika, svež. 5, br. 145.

³⁹ DAZD, Spisi Okružnog poglavarstva Zadar, A. P., svež. 2, br. 761/3.

⁴⁰ DAZD, Spisi obitelji Zanchi, svež. V.

Sama ta činjenica pokazuje veliku potrebu za takvom preradom, odnosno veliku količinu uroda maslina. Početkom 20. stoljeća ondje je uspostavljena tvornica za konzerviranje ribe.

V.

Pomorstvo, začudo, nije imalo većeg značenja u životu pučanstva Dugog otoka pa tako ni Sali. Istina, u 17. st. spominje se parun Nikola Troskot iz Sali, a neki parun Toma Minović (?) kupuje tada ondje kuću,⁴¹ što ne znači da je tamo i obitavao. Koliko se zna, Saljani su sredinom 18. st. posjedovali desetak brodica koje su uglavnom rabljene za ribolov.⁴² Godine 1806. je zabilježeno da Sali i Zaglav imaju po dvije gajete,⁴³ što nikako ne može značiti pravo stanje njihova tadašnjeg brodarstva. Glede toga bilo je nešto bolje početkom tzv. druge austrijske uprave Dalmacijom, premda ni tada na čitavom otoku nema broda obalne plovidbe. Najveći brod je tada imao Dominik Petricioli, i to od 15 tona nosivosti.⁴⁴ Poslije je broj tamošnjih plovnih jedinica stalno oscilirao. Naime, 1820. su mještani raspolagali s 22, 1830. s 19, a 1853. god. pak s 27 raznih brodica.⁴⁵ Prema svjedočenju suvremenika, pučanstvo Sali se dotad nije profesionalno zanimalo pomorstvom. Dvadesetak leuta i gajeta te jedna bracera (1855., 1870.) rabljeni su isključivo za prijevoz vlastitih proizvoda i u ribolovu.⁴⁶ Istina, već tada Sali dobivaju lučko predstavništvo i zdravstveni ured, što bi moglo značiti da je ondje obavljan priličan pomorski promet.

Godine 1880. po broju brodova male obalne plovidbe Sali su na četvrtom mjestu u zadarsko-šibenskoj regiji. Faust, brat Petra Lorinija, bio je jedini dotad osposobljeni zapovjednik duge plovidbe.⁴⁷ Neki mjesni brodari tada raspolažu s brodovima male obalne plovidbe. Kako se krajem 19. i početkom 20. stoljeća kretala njihova brojnost, tonaža i posada, pokazuje sljedeća tabela:⁴⁸

---

⁴¹ DAZD, Spisi zadarskih bilježnika – Zuane Sorini (1645. – 1650.), busta I, 14. travnja 1646.; Spisi zadarskih knezova – Girolamo Mori (1678. – 1692.), knj. 5, 1. 84; Znanstvena knjižnica u Zadru, rukopis br. 461/V, sv. 62 – 64.

⁴² DAZD, Spisi obitelji Lantana, 1753.; Š. PERIČIĆ, "Brodarstvo Dugog otoka", 316.

⁴³ Znanstvena knjižnica u Zadru, rukopis br. 146.

⁴⁴ DAZD, Spisi obitelji Lantana, svež. 12; Š. PERIČIĆ, "Brodarstvo zadarskih otoka 1820. god.", *Bilten JTP*, Zadar, 1982., br. 1-2.

⁴⁵ DAZD, Spisi Okružnog poglavarstva Zadar, svež. 2, Stato sommario; Razni spisi Namjesništva, svež. 21, br. 12125.

⁴⁶ DAZD, Spisi obitelji Zanchi, svež. V, Sindacato di Sale 1855; Comune di Sale 1870.

⁴⁷ O. FIJO, "Pomorstvo zadarsko-šibenske regije", 258.

⁴⁸ Š. PERIČIĆ, "Brodarstvo Dugog otoka", 319.

<i>Godina</i>	<i>Brodovi</i>	<i>Tone</i>	<i>Članovi posade</i>
1895.	1	6	3
1899.	2	10	5
1911.	2	10	13

Dakle, brojke pokazuju stagnaciju, izuzev u broju članova posada. Ti su brodovi služili za vezu otoka sa susjednim otocima i kopnenom obalom, a u svrhu obavljanja raznih poslova, uglavnom bez ikakvih prihoda. Slično stanje održalo se i između dvaju svjetskih ratova. Godine 1925. je svejedno obnovljeno Lučko zastupništvo. U registru brodova male obalne plovidbe upisani su bili jedino sljedeći brodovi: “Sokolić” od 0,5 tone, “Indijanka” od 3 tone te kuter-motor “Rade” od 6 tona nosivosti koji je bio vlasništvo obitelji Radulić. Svi su bili sagrađeni u Salima.⁴⁹ Ali oni doista nisu bili u stanju održavati značajniji pomorski promet, bar ne onakav kakav se želio.

VI.

Zanimljivo je da je zadrugarski pokret zahvatio Sali prije nego druga manja mjesta u Dalmaciji. Dakako, zahvaljujući u prvom redu nastojanju Petra Lorinija. Naime, na njegov poticaj ondje se dugo govorilo o potrebi udruživanja i razborite štednje. A to je 1891. god. urodilo uspostavom Težačke zadruge, u koju su se odmah upisale 32 saljske obitelji. Doživotnim predsjednikom odmah je imenovan upravo Lorini. Zadruga je ubrzo zakupila i obrađivala dvadeset hektara pašnjaka i drugih zemalja, sklopila kmetsku pogodbu s vlasnikom tih zemalja, a bio je također potpisan ugovor među družinarima.⁵⁰ Aktivnost družinara se uglavnom svodila na racionalizaciju poljodjelstva. Kako općina nije imala novaca za financiranje tih poslova, u tu je svrhu tražena pomoć od Dalmatinskog sabora. Novčana nemoć, čini se, ubrzo je osujetila njen daljnji rad i aktivnosti. Poslije je, 1908. godine, u mjestu uspostavljena i Ribarska zadruga,⁵¹ koja je također nailazila na barijeru nedostatka novca, pa stoga i nije imala očekivano značenje u životu mjesta. Na žalost, nismo pronašli drugih pojedinosti o djelovanju ovih zadruga.

---

⁴⁹ Upisnik brodova, Lučka kapetanija Zadar.

⁵⁰ *Il Dalmata*, Zadar, 1891., br. 54; *Brzopisna izvješća 27. zasjedanja Pokrajinskoga sabora dalmatinskoga*, Zadar, 1893., 494, 838.

⁵¹ Tereza GANZA-ARAS, “Pokušaj kapitalističke preobrazbe sela i zadrugarski pokret u austrijskoj Dalmaciji od razdoblja liberalizma do 1918. godine”, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, 19, Zagreb, 1986., 159.

VII.

Na kraju, može se s velikom sigurnošću ustvrditi da je u životu pučanstva Sali i Zaglava u novije doba najveće značenje imalo ribarstvo, koje je donosilo najveće prihode. Kako su pak Sali imali mnoga i lijepa polja, to se pučanstvo bavilo i zemljoradnjom odnosno stočarstvom. Obrtništva jedva da je ondje bilo, izuzev kalafata i solitelja ribe. Učinjen je pokušaj radioničke proizvodnje sapuna. Ni pomorstvo, začudo, nije bilo razvijeno u očekivanoj mjeri, valjda zato što otok nije proizvodio veće količine viškova. To je ujedno bio razlog slabe trgovačke djelatnosti tamošnjeg pučanstva.

Šime Peričić

CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE OF ECONOMY OF SALI
FROM THE 18th TO THE EARLY 20th CENTURY

Summary

Little is known about the economy of Sali on the island of Dugi otok from the 18th to the early 20th century, except about fisheries, so the author here puts forward some news he found about the population, agriculture, fisheries, handicrafts, shipping and cooperatives. Certainly the previous knowledge of these economic sectors of the local population, including Zaglav, is hereby supplemented. In addition to fishing, the population was engaged in agriculture and cattle breeding. There were hardly any trades and crafts except for *kalafati* and fish salters. An effort was made to produce soap in workshops, but it did not last long. Surprisingly, shipping here was not developed as expected. The shortage of surplus products was the reason for the weak trading activities of the local population.

Key words: Sali, Dugi otok, economy, 18th – 20th c.